

УДК 745/749

ІСТОРИЧНІ ОДНОСТРОЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ 1917–1921 РР.: ДИЗАЙН ОДЯГУ ТА ЙОГО СПАДЩИНА

МОСКАЛЬ Вячеслав, МЕЛЬНИК Людмила

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна
viacheslav.moskal@gmail.com

В роботі проаналізовано однострої українських збройних формувань 1917–1921 рр. як приклад дизайну одягу, що відображав козацьку спадщину. Досліджено псевдокозацькі елементи (жупани, шаровари, шапки зі шликами), їхні техніки пошиття, матеріали та еволюцію під впливом практичних факторів. Встановлено значення історичного одягу для дизайну через адаптацію традиційних мотивів у сучасних колекціях. Особливу увагу приділено знакам розрізнення Синьожупанної дивізії. Підкреслено роль одностроїв у формуванні національної ідентичності та збереженні культурної спадщини України.

Ключові слова: дизайн одягу, однострої, козацька спадщина, синьожупанники, знаки розрізнення.

ВСТУП

Однострої українських збройних формувань 1917–1921 рр. є важливим об'єктом дослідження в контексті дизайну одягу, оскільки відображають козацьку спадщину та національну ідентичність. Жупани, шаровари та шапки зі шликами, попри псевдоісторичність, стали символами боротьби за незалежність і культурну пам'ять. Їхній дизайн, техніки пошиття та еволюція під впливом практичних факторів демонструють баланс між естетикою та функціональністю. Актуальність теми полягає у впливі історичного одягу на сучасні тенденції дизайну, що сприяє збереженню традицій та їх оновленню в сучасних колекціях [1].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз одностроїв українських збройних формувань 1917–1921 рр. як прикладу дизайну одягу, що відображає козацьку спадщину.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Однострої українських збройних формувань 1917–1921 рр. є унікальним прикладом дизайну одягу, що поєднував козацьку спадщину з потребами військової уніформи. Так, Синьожупанна дивізія 1918 р. використовувала сині чумарки, широкі шаровари та сірі баранячі шапки з синіми шликами (Рис.1), що підкреслювали зв'язок із козацькою естетикою. Ці елементи шилися з сукна та баранячого хутра, що забезпечувало тепло, але ускладнювало рухливість. Шлики, часто довгі та кольорові (сині, червоні, чорні), виконували декоративну функцію, хоча солдати нерідко ховали їх усередину шапок із практичних міркувань, що свідчить про адаптацію дизайну до умов війни [1].

Рис.1. Шапки синьожупанника з кокардою [2]

Рис.2. Фото-приклад однострою 1919р. [1].

Інші формування, наприклад, «Чорні Запорожці», використовували черкески, запозичені з традицій Кубанського козацького війська, які вважалися символом козацької спадщини, попри їхнє пізніше походження. У 1918 р. «Чорні Запорожці» носили одноманітні форми з чорними каракулевими шапками зі шликами, ясно-сірими черкесками та чорними жупанами, що створювало виразний контраст і підкреслювало бойовий дух. У Галицькій армії уніформи включали «мазепинки» – кашкети з V-подібним розрізом, але через брак ресурсів часто замінювалися австрійськими кашкетами. Такі деталі, як вишивані сорочки, пояси-кушаки шилися вручну, що відображало майстерність пошиття та додавало індивідуальності кожному підрозділу [1].

Жупани виготовлялися з грубого сукна, що зберігало тепло, а складки на подолі забезпечували свободу рухів. Шаровари шилися широкими, із завищеною талією, що відповідало уявленням про козацький стиль, але ускладнювало швидке пересування. Шапки зі шликами, як у Синьожупанної дивізії, прикрашалися металевими кокардами, пофарбованими в національні кольори – жовтий і блакитний, із центральним гудзиком, обшитим тканиною. Знаки розрізнення з 1918 р., включали стрічки та зірки. Для медиків додавали червоний хрест, що стало першою емблемою українських військових медиків [2].

Еволюція дизайну одягу формувань відбувалася під впливом практичних і економічних факторів. У період Української революції довгі жупани та шапки зі шликами, виявилися непрактичними: жупани ускладнювали рух, а шапки погано тримали форму в бою. Тому у 1919 р. введено кашкети й кітелі англійського зразка, а шинель «покрою чумарки» стала компромісом між традицією та практикою. Через брак матеріалів її замінили стандартними шинелями, що відображало потребу в уніфікації та економії [3]. Однак у кінноті, як-от «Чорні Запорожці», шапки зі шликами зберігалися до 1920 р. У Галицькій армії «мазепинки» з короткими шликами скасували в 1919 р. через складність масового пошиття, але вони залишилися символом самотності [1].

Спадщина одностроїв 1917–1921 рр. має значний вплив на сучасний дизайн одягу. Традиційні складові форми надихають дизайнерів на створення сучасних колекцій. Наприклад, українські дизайнери, такі як Оксана

Караванська чи Руслан Багінський, адаптують козацькі мотиви, використовуючи вишивку, сукно та хутро для створення оновлених жупанів і головних уборів. Жупани поєднують історичні силуети з сучасними матеріалами, вовняні із шовковими вставками, що додає практичності та елегантності. Шапки зі шликами трансформуються у зимові аксесуари з легших матеріалів: фетр чи трикотаж, зберігаючи декоративність [1].

Матеріали, наприклад хутро, замінюють еко-хутром, додаючи екологічності, а традиційні тканини, як сукно, комбінують із сучасними волокнами для підвищення зносостійкості. Уніформи «Синьожупанників», із синіми чумарками та вишиваними сорочками, надихають на створення сучасного одягу для урочистих подій, де національні мотиви поєднуються з елегантним кроєм. Шлики різних кольорів адаптуються в сучасних аксесуарах, як шарфи чи декоративні нашивки. Таким чином, однострої 1917–1921 рр. є цінним спадком, що поєднує минуле з інноваціями в дизайні одягу [2].

ВИСНОВКИ

Дослідження одностроїв 1917–1921 рр. підтверджує їхню роль у дизайні військового одягу, відображаючи козацьку спадщину. Псевдокозацькі елементи еволюціонували від декоративного стилю до практичного через економічні й функціональні потреби. Техніки пошиття та матеріали (сукно, хутро) підкреслюють майстерність, впливаючи на сучасний дизайн. Адаптація традицій у нових колекціях із інноваційними матеріалами сприяє збереженню культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Папакін А. Жупан історичний... шаровари козацькі»: псевдокозацькі елементи військового одягу українських збройних формувань 1917–1921 рр. *Спрій*, № 2(ч.2), 2020, с. 43–64.
2. Чмир М. Знаки розрізнення синьожупанників. *Знак*, № 75, 2018, с. 6–8.
3. Тинченко Я. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Київ: *Темпора*, 2010. 512 с.

MOSKAL V., MELNYK L.

HISTORICAL UNIFORMS OF UKRAINIAN ARMED FORMATIONS 1917–1921: CLOTHING DESIGN AND ITS HERITAGE

The work analyzes the uniforms of Ukrainian armed groups of 1917–1921, as an example of clothing design, which reflected the Cossack heritage. Pseudo-Cossack elements (zhupans, sharovary, hats with shlyks), their sewing methods, materials and evolution under the influence of practical factors were investigated. The value of historical clothing for design is determined by adapting traditional motives in modern collections. Particular attention is paid to the signs of the difference in the blue unit. The role of uniforms in the formation of national identity and preservation of the cultural heritage of Ukraine is emphasized.

Key words: clothing design, uniforms, Cossack heritage, Blue Zhupan Division, insignia, national identity, Ukraine.